

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
UMJETNIČKA AKADEMIJA U OSIJEKU
ODSJEK ZA KAZALIŠNU UMJETNOST
STUDIJ KAZALIŠNE UMJETNOSTI
SMJER: GLUMA I LUTKARSTVO

PETRA CICVARIĆ

**RAD NA PREDSTAVI *ČETIRI PRIČE: ŽENE;*
LIK-ULOGA-GLUMAC**

DIPLOMSKI RAD

Mentor:
Izv.prof.art. Robert Raponja

Osijek, 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD

1.1. O AUTORU I „MUČENICAMA“

2. LIK

2.1. MILA

3. ULOGA

4. GLUMAC

5. ISPOVJEDNI TEATAR

6. ZAKLJUČAK

7. POPIS LITERATURE

1. UVOD

*Pričaj mi priče, molila sam ga. Priče u kojima ništa ne traje vječno, priče koje imaju kraj i koje imaju početak. One koje imaju što mi nemamo, koje pružaju što nam nedostaje. Nešto što će nas zavesti. Nešto što će nas odvesti. Pričaj mi priče u kojima postoji bol od koje se osjećaš živ. Priče o muškarcima i ženama i onome između njih što nema ime ni oblik, a upravlja njima, obmanjuje ih i zaljubljuje, ubija i oživljava.*¹

Život piše priče. Svi smo mi likovi svojih priča isto kao i tuđih priča, negdje igramo veću ulogu, negdje manju. Neke su priče ispričane, neke zaboravljene, neke se vrte u krug već stoljećima, a neke će se tek dogoditi. Kao glumica imam tu privilegiju da pričam ljudima priče koje nisu moje osobno iskustvo, ali one, prolazeći kroz mene, žive u meni i postaju dio mene. Netko je drugi možda doživio i ostvario tu priču, no ja je kroz ostvarenu ulogu prenosim na jedinstven način. Upravo time se želim baviti u svom završnom radu: koliko je snažan i bitan glumčev doprinos u interpretaciji lika kojeg je stvorio autor. Mi, izvođači, glumci, nismo samo izvršitelji autorove ideje. Autor je kreirao lik kroz kojeg priča priču, ja kao glumica preuzimam taj lik u sebe, a stvaranjem uloge dajem osobnu sliku, odabirem radnje koje, u suradnji s autorovim idejama, postaju život na sceni. Ako glumac ima unutarnji „antropomorfizam“, ako je istinski povezan s likom pomoću kojeg priča priču, onda je on „moralni djelatnik“ kojem je cilj komunicirati s publikom o čemu drugome ako ne o nama samima? Gluma je zrcalo čovjekove prirode.

Kako smo do sada odigrali predstavu *4 priče: žena* više od 15 puta, nemoguće je ne primijetiti koliko je moja uloga rasla sa svakim igranjem. Dijelom je to zbog uigranosti naravno, ali dijelom je to i zbog publike. Glumac je, iako u potpunoj koncentraciji, ipak svjestan prisutnosti i odgovora publike. Publika je živo biće s kojim se odvija dijalog. To je još jedna tema s kojom ću se baviti u ovom radu; odnos glumac, lik, uloga, publika i autor.

Život je našao osobe kroz koje je stvorio dramu. Te osobe su pričale svoje priče jer kroz pričanje uživljavamo, preživljavamo i rastemo. Te priče nisu ostale zatvorene u četiri zida već ih je čuo zadarski pisac koji je odlučio trajno ih zabilježiti. Tako je nastala zbirka kratkih priča koje je objedinio pod nazivom *Mučenice*. Te su priče putovale i došle do mene. Jer trebale su biti ispričane i sa scene.

---

¹ Želimir Periš: *Mučenice*, Algoritam, Zagreb 2014., str. 5

1.1. O AUTORU I PRIČAMA

Želimir Periš rođen je u Zadru 1975., diplomirani je inženjer računarstva. Na pitanje što radi u životu, njegov odgovor je: „Pišem priče, pjesme, stripove, drame, crtice, blogove, statuse, male oglase i popise za dućan. Lažem“. Mislim da je samo iz ove dvije rečenice jasno da je to duhovita osoba bez trunca samodopadnosti. I da, iz prve ruke vam mogu reći da je on skroman čovjek koji, osim talenta za pisanje, posjeduje jaku žensku energiju koju se ne boji pokazati. Duboko suosjeća sa ženama i tu je svoju empatiju pretočio u književno djelo koje je nazvao *Mučenice*. To je njegov prvi roman; zbirka od petnaest priča gdje svaka priča nosi ime ženske osobe koja nam pripovijeda svoj život. Želimir Periš svojim pričama hvata vremenski raspon od mitskog doba do fantastike i futurizma, gotovo kronološki, kao u nekakvoj velikoj sagi o Ženi, pri čemu je najviše pažnje posvetio suvremenosti. Njegove pripovjedačice su prvo mitske žene, pa iznimne osobe, a zatim i svakodnevne mučenice.

Toliko dobro i spretno govori u ženskom rodu da se čitalac stvarno iznenadi kad shvati da je *Mučenice* napisala muška osoba. „Svi smo mi pomalo ljudi“, kaže on sramežljivo. Spoj muške i ženske energije čini ovaj roman nepretencioznim, a stvara plemenitu i snažnu atmosferu. Periš je veliki poznavatelj svjetske literature. Kaže da je, listajući stare knjige, shvatio kako gotovo svugdje ženski likovi pate, da su svugdje žene krive za sve. Neprestano je osjećao da nešto fali. Kroz povijest se status žena mijenjao, ali se i dalje osjeća nepravda prema nježnijem spolu. Odlučio je promijeniti to i ispričovijedati žensku stranu priče. „Ako će se moje riječi i ideje pojaviti u izlozima knjižara, ako će ih ljudi čitati u intimama svojih soba, ne mogu si dopustiti da trošim njihovo vrijeme na neke vlastite frustracije. Pisati o problemima i stvarima pred kojima drugi okreću pogled smatram svojom obvezom. Iz tog impulsa nastaje svako moje djelo“, rekao je u jednom razgovoru za časopis. U prvoj polovici zbirke Periš kronološki piše o poznatim povijesnim likovima. Tu su Eva, Penelopa, Isusova majka Marija, Kantova ljubavnica Johanna, Marie Curie. Što Eva ima reći o incidentu s drvom znanja? Koja je Penelopina strana priče o dvadeset godina čekanja svog davno nestalog i vjerojatno mrtvog muža? Zašto Penelopa ne bi imala pravo na slobodu? Zašto se ne bi smjela ponovo zaljubiti? Periš preispituje i ponovno ispisuje njihove sudbine i terete, uzimajući činjenice koje znamo iz njihovih života i miješajući ih s fikcijom, ali na taj način da svakoj ženi daje pravo glasa. On zadire u ono što nam je poznato i prodire u žensku prirodu ostavljajući čitatelju mogućnost da stvari vidi na drukčiji način, a ne da samo slijepo vjeruje u

priče koje nas uče od malih nogu. On tim ženama daje riječi kako bi se mogle ispovijedati.

Drugu polovicu knjige čine žene iz suvremenog svijeta, za koje sam autor kaže da je neke od njih upoznao, a vjerujte mi, upoznali smo ih svi mi. Žene koje svojim imenom nisu upisane u povijest ili fikciju poput onih iz prvih šest priča, no koje su time stvarnije, jer su njihove priče nama bliže. To su žene koje su silovane, koje gube posao jer su trudne, žene koje se skrivaju od muževa zlostavljača, one koje nose cijelu obitelj na svojim ramenima, žene koje žele djelovati po svojoj volji, a ne po volji drugih. One su dio društva u kojem se i dalje - iako se naziva modernim i ravnopravnim – vrlo često dopušta da žene proživljavaju ponovljenu povijest. Kako se mlada žena nosi s Domovinskim ratom koji je ostavio toliko tragova na nama? A kako živi žena u srednjim godinama koja shvaća da joj je brak navika ili još gore, laž? Mučenice su i žene koje srećemo na ulicama, koje nose patnju i koje skrivaju svoje lice od svijeta jer su na razne načine povrijeđene, umanjene, ranjene.

Tema ovog romana je status žena od povijesnog do modernog društva. Jesmo li potlačene zato što smo slabe, ili smo slabe zato što smo potlačene? Upravo to se pita jedna od protagonistica ovog romana, ali ta se misao proteže kroz svih petnaest priča. Odgovor ne daje ni jedna od žena, a po mom mišljenju odgovor ni ne može biti jednoznačan. Istinite su obje tvrdnje. Meni se čini da je ovo djelo plemenit pokušaj jednog muškarca da pokaže drugima kako nešto sa stvarnošću i dalje nije u redu. Periš kaže da je ideja za ovu knjigu vrlo jednostavna: „Polazim od toga da je kompletnu povijest čovječanstva napisao muškarac“. Ne mogu pobjeći od misli da je publici lakše prihvatiti ovu knjigu i sve ženske priče znajući da ih je napisao muškarac. Vjerojatno je ljudima dosta takozvanih ženskih ispovijedi u kojima se stalno lamentira o jednom te istom. „*Nikome ne govorim o tome. Ne zato što ne želim izreći, nego zato što drugi ne žele čuti. Okreću glavu pa gledaju na drugu stranu. Ili se sablazne od mojih riječi pa me ušutkaju ili mi ni ne dopuštaju da ih izgovorim*“.² No, ako postoji potreba među ženama da se „stalno govori o istim problemima“, to samo daje naslutiti da ti problemi nisu riješeni te da su i dalje itekako aktualni. I upravo tu leži muškarčeva potreba za pisanjem na ovu temu. Da piše o ženama i njihovim mučenjima. Periš kaže da je „pisanje samo jedan od alata kako svijet (ili, ako ćemo skromnije: vlastitu okolicu) pretvoriti u bolje mjesto“. Ova je knjiga upravo to: borba za pravo glasa, borba za bolji svijet danas i lakši sutra. Ona neće dati odgovore, ali će otvoriti neka pitanja koja se izbjegavaju i dati novu perspektivu na teme koje smo zakopali. Jesmo li mučenice, jesmo li žrtve ili smo pak heroine? Pa evo, prije malo više od godinu dana se u Europskom parlamentu glasalo na temu da se daju jednake plaće za isti rad muškarcima i ženama te da se tijekom porodiljnog dopusta ne može ženi dati otkaz. Prijedlozi su odbijeni.

---

²Zelimir Periš: *Mučenice*, Algoritam, Zagreb 2014., str. 27

Želimir Periš je shvatio koliko njegove riječi mogu pomoći i zato je odlučio govoriti u žensko ime. Jer naš je glas još uvijek slabiji od muškarčevog. Mi smo još uvijek ponekad mučenice u ovom svijetu. I sigurno će se naći netko tko će čitajući ovo djelo pomisliti: "najlakše je optužiti muškarca ". Ili: "sve su to nevažni problemi i svaka priča je zapravo ista". Ali vrijeme je da svi otvorimo oči i shvatimo da su to činjenice – od davnina do danas žene su postavljene kao manje vrijedne od muškarca. Važno je napomenuti da nijedna od Periševih *Mučenica* sebe ne doživljava kao mučenicu. Riječ mučenica je prije više od dvije tisuće godina značila *svjedok*. Pojavljuje se u Novom zavjetu. Vrlo brzo pojam *svjedoka* postaje slab i razvija se novo značenje; da je to osoba koja je pozvana da svjedoči nekom vjerskom događaju, i na temelju tog događaja proživljava patnju i smrt. Ali ni jednom, bez obzira na sve što se toj osobi događalo, *mučenik* nije pokleknuo. Možda baš zato što sam ja žena, i sama znam što znači ponekad biti umanjena samo zbog te činjenice, pa stoga imam veliku potrebu braniti naslov ove knjige. Mučenice su zapravo snažne žene koje se nisu predale općem društvenom mišljenju, nego su ostale vjerne sebi, svojim vjerovanjima. Sve te žene kroz povijest koje su bile mučenice mahom su proglašene iznimnim ženama, postale su simbolima hrabrosti, vodstva, heroizma u teškim vremenima... Autor je odabrao odličnu riječ jer time svojih petnaest protagonistica proglašava zapravo - heroinama. One žive svoj život, one pokušavaju ostati vjerne svom putu, a činjenica da ne uspijevaju ne govori da su one učinile nešto krivo nego da je društvo taj faktor koji ih u tome sprječava. Društvo ih čini mučenicama. Ne one same.

Mučenice su knjiga koju bi, u prvom redu, trebali pročitati i proživjeti muškarci. Žene su je već proživjele.

Kruno Lokotar

2. LIK

Kroz pet godina studiranja nailazila sam na različite definicije pojma *lik*, na različite opise i pokušaje raščlambe tog pojma. Baveći se likom na trećoj godini studija, radili smo razne vježbe, otkrivali psihologiju i značajke lika, stvarali njegovu biografiju na temelju onoga što lik govori o sebi ili što drugi likovi govore o njemu. Secirali smo i analizirali lik na najsitnije dijelove. Isto sam to primijenila i u ovom procesu. Ali po završetku pete godine, kroz ovaj proces i poslije, kroz igranja ove predstave, sve se više u meni razvijalo pitanje da li je nužno da glumac postavi lik točno onako kako ga je autor zamislio. Da li samo prenosim autorove zamisli lika? Na kraju sam shvatila jednu stvar: moj lik je u funkciji priče, i u funkciji ideje koja se prenosi. Ukoliko redatelj odluči prenijeti drugu ideju, različitu od one koju je autor imao na pameti (a naravno da ima svako pravo na to), onda je moguće da samim time i lik postaje drukčiji od autorove ideje. Ništa nije crno-bijelo i ništa nije isključivo, tako da, molim vas, nemojte misliti da se u potpunosti mijenja lik, ne, to ne govorim. Želim samo ukazati na to da lik, kao element u organizaciji i strukturiranju radnje, može biti toliko razrađen koliko mu glumac pronađe karakteristika, a da i dalje ostane u glavnoj, zadanoj radnji, koja se sprovodi kroz želje i htijenja. Mislim da postoji puno mogućnosti koje se nude glumcima u kreiranju lika, a sve zavisi od osnovne zamisli, ideje i smisla, te vrijednosnog sistema koje se kroz teatarski čin promiče. To se može ostvariti na različite načine.

Želimir Periš je kao autor imao želju prikazati kako su žene od prošlosti do danas ranjene, osujećene, potlačene. Da bi to učinio, pronašao je događaje koji prenose tu ideju, a događaj je stvorio tako što je smjestio određene likove u date okolnosti. Dakle, lik služi kao sredstvo pomoću kojeg autor prenosi znakove, ideje, priču. Naravno, Periš je za svoje likove uzeo 15 žena od kojih su neke poznati likovi iz fiktivnog svijeta, neke su poznate ličnosti iz povijesnog svijeta, a neke od njih predstavljaju žene modernog svijeta. Svaka od njih je drugačija, smještena u svom vremenu i prostoru sa svojim problemima, ali ipak imaju neke zajedničke karakteristike i, gledano u cjelini, predstavljaju jedan lik; Ženu. Jer ovaj roman nosi petnaest manjih ideja koje su sve u funkciji jednog cilja – shvatiti Ženu, dati joj pravo priču, pravo na uspjeh, opravdati je. Redatelj naše predstave je odlučio zadržati autorovu ideju romana, tj. dvije ideje se poklapaju, što će reći da su ciljevi isti, tako da je cilj mog lika jednak cilju autorovog lika.

Moje je mišljenje da je lik sredstvo kojim autor prenosi svoje ideje, svoju priču. Jer,

kako je Aristotel rekao, predstava ne podražava ljude, nego radnju i život. Ako je predstava skup znakova koji nešto prenose, onda je lik centar kroz koji ti znakovi prolaze i kroz njegovo djelovanje mogu se iščitati sva značenja. Autor ima događaj koji želi ispričati, ideju koju želi oživjeti, pouku za prenijeti te u sklopu toga pronalazi najbolje likove koji će mu u tome pomoći. Glumac je u tom slučaju kroz ostvarenu ulogu sredstvo komunikacije kazališnog čina s publikom. I kao takav, glumac koristi lik koji je sredstvo u funkciji individualizacije kako bi se stvorila zorna slika čovjeka u svijetu.

2.1.MILA

Ona je prije svega naivna, mlada žena i, moram priznati, pasivna. Upravo ta pasivnost je ono što ju dovede do kraha i zbog čega se problemi samo gomilaju. Ona je odlučila navući na sebe „ružičaste naočale“ i ne skida ih čak ni kad je očito da su joj problemi dosegli do grla. Mila je primjer svima da treba djelovati.

ZDRAVSTVENO STANJE, NOVČANO STANJE, SOCIJALNI STATUS

Mila je mlada, zdrava žena, u 25-oj godini svog života. Godine se zapravo nikad ne spominju u priči, to sam sama kao glumica odredila. Od svoje devetnaeste godine radi, radila je tri godine, nakon toga je tri godine bila nezaposlena i u tom trenutku je mi upoznajemo. Živi u malom gradu, u stanu od 30-ak kvadrata sa svojim mužem kojeg naziva Princem. To nije njihov stan, već stan njezinih roditelja koji su trenutačno u Njemačkoj.

Novčano stanje Mile i njenog muža nije baš dobro; ona je nezaposlena već tri godine, a on radi na baušteli za minimalac. Još k tome, poslije saznajemo da je Princ bio jamac svom šefu na poslu, posao propao, šef pobjegao, a banka sjela Princu za vrat. Svaki mjesec im s računa skidaju 1400 kuna. Jedina olakšica koja im se ponekad dogodi jest to da im njeni roditelji ponekad pošalju hranu i grickalice. „*Moji su poslali paket s poklonima. Uvijek to rade, za Božić dođu, preko ljeta šalju paket. Sve puno čokolada i gluposti, ništa zbilja korisno. Nikad nema novaca, kažu da se novci ne smiju slati u paketu, pa onda za rođendan dođe koverta, a spasio bi nas jedan takav preuranjeni rođendan*“.³

Mila je svjesna njihovog novčanog stanja. „*Oduvijek su imali hrpe novaca. Kad sam bila mala to mi ništa nije značilo. Sad me boli kad vidim kako drugi ljudi žive*“.⁴

---

³Želimir Periš: *Mučenice*, Algoritam, Zagreb, 2014., str. 31

⁴Ibid., str. 154

Što se tiče nje same, ona se brine za novac, štedi koliko god može, ne troši uzalud, ali joj problem stvara njen Princ koji ima nonšalantni odnos prema financijama. To Milu smeta, no ne poduzima ništa po tom pitanju.

Milino zanimanje nigdje se ne otkriva. Autor ne navodi je li završila fakultet ili ne i što je točno radila i gdje. Zaključujući po ostalim stvarima iz njezina života, iz načina na koji komunicira i što su joj prioritete, odredila sam da je Mila završila srednju ekonomsku školu, upisala Ekonomski fakultet, ali ga nije završila. Počela je brzo raditi u trgovini s odjećom i zato je polako odustala od studiranja. To nije žena koja je htjela ostvariti veliku karijeru, niti joj je to ikad bilo bitno. To je žena koja želi biti majka. *„Grcamo u problemima, Princov posao je postao upitan, njegove cigarete i kladionice nam ne olakšavaju nimalo, moj nepostojeći posao, naš stambeni problem, njegov tajanstveni dug. Toliko imam želja..., ali ipak nisam zaželjela ništa od toga. Zaželjela sam najljepšu glazbu mojoj maloj trubi i puhнула. Sretan mi rođendan“.*⁵

Mila u jednom trenutku dobije posao, nakon tri godine nezaposlenosti, ali dolazi na radno mjesto kao zamjena za ženu koja je otišla na porodiljni. Nakon šest mjeseci, i sama dobiva otkaz.

FIZIČKI IZGLED, GOVOR, HOBI

Mila pokušava živjeti zdravo. Hrani se zdravo, puno šeta, ponekad vježba. Kada problemi postanu teži, Mila ih pokušava ušutkati hranom, najčešće sladoledom i čokoladom. Ona je zgodna, nasmijana, općenito pozitivna mlada žena. Svojim izgledom zrači veselje i bezbrižnost, pa čak i onda kada se tako ne osjeća.

Njen govor odaje da je to školovana osoba, srednje stručne spreme, ne govori prebrzo, niti presporo, iako često skače s teme na temu. To je osoba koja ne kaže uvijek što misli, štoviše, često prešuti i pusti da bude drugima po volji, nauštrb same sebe. Ne voli ulaziti u konflikte, zato uvijek prešuti ono što zaista misli i osjeća. Nesigurna je. Vjeruje svima oko sebe, misleći duboko u sebi da su svi barem malo pametniji od nje.

Voli gledati filmove i čitati, osim toga nema nikakvih hobija.

ŠTO VOLI, ŽELI, ČEMU SE NADA, U ŠTO VJERUJE

Milu upoznajemo u trenutku kada želi ostati u drugom stanju. Iz njenih očekivanja i razočaranja saznajemo da je ova želja u njoj prisutna već duže vrijeme, te da ovo nije prvi put

---

⁵Ibid., str. 148

da se njena očekivanja nisu ispunila. Po tome kako Mila razmišlja o simptomima i začecu možemo zaključiti da je želja za trudnoćom toliko velika da druge stvari oko sebe ne primjećuje ili se barem ne želi baviti tim stvarima. Sve što je njoj sada bitno u životu jest toliko željena trudnoća. Cijeli svijet se za nju vrti oko toga. „*Već nekoliko dana kao da osjetim čudan okus u ustima, slatkasto metalan. Možda je to to, zvuči kao simptom...Svugdje oko sebe vidim trudnice. Dok idem na posao – trudnice. Kad odlazim u trgovinu – trudnice. Ne mogu vjerovati da ih toliko ima, zar je moguće da ih dosad nisam primjećivala? Kao da je cijeli grad zatrudnio skupa sa mnom*“⁶ Najveće razočarenje stiže onog dana u mjesecu kada se pojavi menstruacija. „*Tijelo me opet lagalo. Grudi, mučnina, sve sam simptome imala i svi su nestali istog trena kad sam saznala da ponovo ništa*“⁷ Njena želja je toliko jaka da si često umisli sve simptome i tijelo joj se zaista počne tako ponašati; tijelo odaje simptome trudnoće iako su lažni.

U zadnje vrijeme često slušam o ženama koje žele zatrudnjeti, a ne mogu, iako su i ona i partner zdravi. Ponekad je ta želja toliko jaka da se događa kontra efekt; od silnog truda ništa se ne dogodi. Tim je ženama bezbroj puta rečeno da se opuste i da ne misle na to, ali njihove misli su već tako programirane da je jako teško izbaciti to iz glave. Mila nema ništa drugo u životu osim te želje. Ona podsvjesno misli da će joj život biti bolji kad zatrudni i da će se sve promijeniti na pozitivno kad rodi jer beba ne zaslužuje ništa manje od toga. Njoj je dijete rješenje svih problema. Toliko je zaslijepljena tom željom i tom idejom da si ne želi priznati očigledne probleme oko nje, koji iz dana u dan samo rastu i gomilaju se. „*Osjećam neku napetost u trbuhu. Kao da se malo napuhnulo i kao da je neka težina u njemu...nekako mi je ugodno osjetiti bilo kakvu promjenu, samo da me zagolica malo, pa da se rasplamsa očekivanje slijedećeg dana. Kao neka nada koja mi uljepšava spavanje svaku večer. I ta duga proučavanja sebe u ogledalu. Da li se nešto promijenilo? Oči, lice, trbuh?*“⁸

MALA TRUBA

Svoje još nerođeno dijete Mila naziva malom trubom. Zašto baš truba? Mislim da je to iz nesvjesne potrebe da unese glazbu u svoj život koji se polako raspada, iako ona to ne vidi. Glazba svima može biti utjeha, ali na neki način i „pozadina“ koja, kao u filmovima i predstavama, dočarava atmosferu. Gotovo uvijek kada govori o onome što joj se događa trenutno u životu, Mila zakamouflira svoje osjećaje. Kao da se boji; ako prizna da je nešto loše,

---

⁶Ibid. str. 129,130

⁷Ibid. str. 132

⁸Ibid. str. 137

to će se još pogoršati. Ali zato njena mala truba uvijek pokaže njene prave osjećaje. „*Od danas mala truba u meni svira valcer. Od danas u meni kuca još jedno srce*“. ⁹ „*Osmi tjedan moje male trube. Ovih se dana uopće ne osjećam trudna. Truba svira neku tihu baladu*“. ¹⁰ „*osjećam se vrlo dobro. Puno šetam i zdravo jedem...Spava mala truba. Spava, i samo sebi nešto divno svira*“. ¹¹ „*Moja mala truba svira tužnu baladu. Neki su tamni oblaci na nebu...Nemam rame koje bi primilo moju gorčinu*“. ¹² „*Moja mala truba je djevojčica!...Lupanja su se pretvorila u pravilne pokrete. Ona pleše u meni. Srce joj svira najljepšu pjesmu*“. ¹³

Kako mala truba raste u Mili, tako se i mijenja njena glazba, ali i njena uloga. U početku kroz ono što svira mogli smo vidjeti kako se Mila osjeća, a poslije, kad problemi postanu toliko jaki i očiti, kad ju već svojom težinom počnu zakopavati, tada glazba male trube postaje Milina jedina utjeha. Jedina nada. To je ono što ju drži živom. Glazba male trube predstavlja spas. Promjenu.

Truba je, kao što znamo, limeno puhačko glazbalo, ono koje u toj porodici može proizvesti najviše tonove, što znači zapravo raznolikost. Tako i Milina truba proizvodi sve, od valcera, preko rapsodije, do balade, na kraju čak i posmrtnog marša. Nije nužno da je Mila glazbeno obrazovana, vrlo je vjerojatno da je ta njena asocijacija nesvjesna.

PRINC

Milinoḡ muḡa poznajemo samo pod nazivom Princ. To je nadimak koji mu je ona dala. On je bio taj koji ju je na neki naćin spasio kad se borila sa slomljenim srcem zbog Gospodina Doktora (u cijeloj Milinoj prići ne spominje se niti jedno ime, a svoje dvije velike ljubavi kamufliira pod imenima Gospodin Doktor i Princ. Gospodin Doktor je zasluḡio taj naziv jer je u ključnom trenutku prestao biti mladić s kojim je Mila odrasla i voljela i postao upravo to – gospodin i doktor, što je oćito predstavljalo veliki problem za nju).

Gotovo na samom početku, iz sitnih Milinih opisa moḡemo dobiti sliku njenog Princa. Vro brzo poćinjemo misliti da je Princ upravo suprotno od svog imena. Ali Mila je naivna i odlučno slijepa u svojoj ljubavi, a ona, na šalost, to ne vidi niti šeli vidjeti. Tako pored Mile prolaze oćiti znaci da je Princ uvućen u nekakve poroke. Novac im „tajanstveno“ nestaje, Princ ju izbjegava, sve je manje kući, a svoju odjeću i stvari odlaḡe podalje od Mile. Ona, ćak

---

⁹Ibid. str.139

¹⁰Ibid. str.143

¹¹Ibid. str.147

¹²Ibid. str.149

¹³Ibid. str.151

i kad to primijeti, čak i kad posumnja da se nešto događa, popusti pod njegovim lošim izgovorima. Kao glumica, kad sam čitala tekst, shvatila sam da moram pronaći opravdanje zašto žena, koja nije glupa, nije niske inteligencije, pušta takve stvari i dopušta da joj se tako laže. Odgovor je vrlo jednostavan – svi mi želimo biti voljeni. Ljubav je ono što nas, na kraju krajeva, drži živima. U Milinom životu Princ je bio spasitelj - PRINC - njegova titula ne može se tako lako oskvrnuti. Zato ona prašta. A kad postaje teško za oprostiti, ona će „zažmiriti“. Podsvjesno, ona se prepušta laganju i vjerovanju da će se na kraju stvari posložiti same od sebe. Moraju, jer beba dolazi. To je najveća zabluda koja Milu gura u njene probleme. „Sve ide krivo. Seks od kojeg se ne može zatrudnjeti. Novac koji stalno, bez opravdanja, nestaje. Izlasci i tajne, ne mogu to više trpjeti. Željela sam mu sve reći, ali on bi opet samo rekao da je sve u redu i otišao“. ¹⁴

U sredini priče saznajemo da je Princ odležao pet godina u zatvoru, ali još uvijek ne znamo zašto. Poslije će nam Mila reći da je to zbog dva kilograma heroina koje je Princ prenosio za „šefa organizacije“. Također ćemo shvatiti da je Princ u svemu tome bio nasamaren i prevaren. Zapravo je, potpuno bez razmišljanja, slijepo vjerujući, i zbog svoje lijenosti, a tuđe lukavosti, završio u zatvoru. Mila cijelu tu priču Princu oprašta jer je Princ prevaren, a u potpunosti zanemaruje činjenicu da se bavio dilanjem droge. Što me dovodi do zaključka da je Mila žena koja je upoznala Princa u najgore vrijeme – kad je bila ranjiva i kad joj je najviše trebala utjeha. „Pričao mi je poslije kako ga je fascinirala moja radost, veselje i neka mladenačka bezbrižnost. Ali nije moj Princ nikad saznao da ono nisu bili ni radost, ni veselje, ni bezbrižnost, nego sam ja, u golemoj želji da izbrišem Gospodina Doktora iz glave, glumila da mi je super i da se super zabavljam...I dogodila nam se iskra. I evo, tri godine kasnije iskra je zapalila vatru i sad se moja mala truba na toj vatri grije“. ¹⁵

Odnos s Princem živi na staroj ljubavi, na navici i vjerovanju da će poslije stvari biti u redu. Mila zapravo cijelo vrijeme vjeruje u bolje sutra, ali sama po tom pitanju ne čini ništa. „Smeta mu što nema ručka. Vрати se umoran s posla u tri, digne noge i gleda televiziju. Ja dođem dobro iza četiri, isto tako umorna...I onda on prigovara meni što ne stignem ručak skuhati prije pet. ja pokušavam biti pozitivna, ali kad mi onda još i zapali cigaretu pred nosom prelije mi se čaša. Onda on ode van, a ja u kupaonicu“. ¹⁶

Ni seksualni odnos nije ništa drugačiji. Sveo se samo na pravljenje djeteta, potpuno se izgubila romantika, senzualnost i napetost, a ni jedno ni drugo se ne trudi to promijeniti. Princ

---

¹⁴Ibid. str.136

¹⁵Ibid. str.139

¹⁶Ibid. str.140

je Milin prvi seksualni partner. Ona nije osoba koja otvoreno priča o svojoj seksualnosti, zapravo, ona nema s kim pričati o tome. Mila je zatvorena osoba, kojoj je teško bilo kome se otvoriti i pričati o delikatnim stvarima. Njen prvi seksualni odnos ona pamti kao romantičnu večer, iako, kad nam ispriča priču, shvatimo da nije bilo ni malo romantike u tome. *„Sjećam se kako mi je bilo strašno neugodno išta reći. Vjerujući da se komunikacija mora ostvariti samo tijelom, jer je to ideja tjelesnog odnosa, šutjela sam, a noga mi je zapela u pregibu kauča. Dok je napokon završilo presjekao me takav grč, da sam zaplakala od boli. Tjedan sam dana šepala“.*¹⁷

Kako se priča razvija, saznajemo da ju Princ izbjegava ne samo u razgovoru već i tjelesnim kontaktom bježi od nje, potpuno zanemarujući njezine tjelesne potrebe, a kad joj se ponudi njena prva i najveća ljubav, kad on izrazi želju za tjelesnim kontaktom koji će joj ujedno donijeti i novčanu pomoć, Mila ga odbije. Sama pomisao na to da ima spolni odnos s čovjekom koji nije njen muž, stvara joj ogromnu odbojnost. Mila je moralna osoba. Mila ne koristi seks kao oružje, ali nije ni osoba koja izbjegava seks. Taj čin je za nju pomalo svet. To je način kojim se dvije osobe koje se vole spajaju, postaju jedno i svaki odnos kojemu nedostaju dublje emocije, za nju nije vrijedan. Štoviše, odbojan joj je.

Kada naposljetku ipak odluči dati svoje tijelo Gospodinu Doktoru, to čini samo kako bi spasila Princa i svoju malu trubu.

Ona do samog kraja ostaje odana svom mužu.

OBITELJ

Milinu obitelj čine majka, otac i sestra. Majka i otac su tradicionalni ljudi, zatvoreni, iako, naravno, s najboljim namjerama za svoje dijete. Mila je od njih naučila zatvarati oči pred problemima i ne samo problemima, već i stvarima koje nisu „normalne“, stvarima s kojima ne znaju kako bi se nosili jer ih vjerojatno plaše. *„Najgore je kad se spomene sestra...Otkud ja znam zašto nije došla, zato je i pobjegla studirati daleko i od njih i od mene, da može imati svoj život. Naravno, prešutjela sam neke stvari...Najbolje se držati dalje od teme, jer je i njima jasno da je s njom nešto drukčije. Nema dečka, nije ga nikad ni imala, ne misli se udavati, nema pravi posao, a ni taj faks iz njihove perspektive ne pomaže puno“.*¹⁸ Baš iz ovog dijela možemo zaključiti kako je sestra ta koja je shvatila da njena obitelj ne funkcionira najbolje, iako je možda na van sasvim pristojna, dobra obitelj. Mislim da se ne radi o manjku ljubavi, ali definitivno je veliki problem manjak podrške i, što sam već

---

¹⁷Ibid. str.134

¹⁸Ibid. str.142

nekoliko puta napomenula za Milu, slijepo zanemarivanje problema. Nije to rijetka pojava. Danas gotovo svi mi, u moru problema koji su oko nas, kada je stres postao gotovo glavni sudionik u našim životima, svi mi pomalo okrećemo leđa onome što zaista osjećamo. Mislimo da je tako lakše ili da će tako stvari proći. Nikad ne prođu, samo ih na neko vrijeme utišamo, sakrijemo u ormar, pod tepih, kakvu god metaforu upotrijebili. Bitno je znati da se od nekih stvari ne može pobjeći. Tako ljudi često guraju te neželjene osjećaje još dublje pomoću raznih sredstava kao što su (najčešće) alkohol, droga, seks i hrana. Milina opcija je ova zadnje, iako joj pred kraj stres kojeg si ne želi priznati pojede sve što ima. „*Moja mala truba ima sedam mjeseci...Dobila sam trbuh, ali nije ni velik ni okrugao. Od početka trudnoće sam skupila jedva četiri kile*“.¹⁹ Ali sve te duboko potisnute emocije na neki način će isplivati van. Jer ih naša tijela više ne mogu držati u sebi. „*Onda se tu umiješa i tata s nekom svojom iskrivljenom logikom i jedva se suzdržim da ne puknem i sve mu saspem u lice. Mama to prepozna pa mi u kuhinji šapće, nemoj ocu odgovarati. Znaš kako ima bolesno srce. Ne smije se nervirati. A ja smijem ?*“.²⁰ „*Otac je loše. Srce mu je poskočilo ili preskočilo i to ga je srušilo*“.²¹ „*Boli me trbuh, užasno me boli trbuh od svega ovoga. Znam da će sve biti u redu jer mora. Ne može biti nikako drukčije. Mirno spavaj mala moja trubo, tvoja će se mama pobrinuti za sve*“.²²

To je ono što sam o Mili mogla saznati iz teksta koji je spoj istinite priče i autorove mašte. Ali tu nije kraj, niti je to sve o Mili, jer glumačkom interpretacijom prenosi se još karakteristika i dojmova.

---

¹⁹Ibid. str.155

²⁰Ibid. str.141

²¹Ibid. str.150

²²Ibid. str.146

3. ULOGA

„Glumac koji duboko uđe u stvaralačke zadatke uloge, nema vremena da se bavi samim sobom kao ličnošću i svojim uzbuđenjem; njegova cjelokupna pažnja ispunjena je izborom njemu potrebnih kvaliteta da bi ih preko niza istinitih fizičkih radnji prilagodio okolnostima uloge, kao i sebe, koji je oličenje istine u njima“.²³ Najzabavniji dio glumcu je odabir sredstava kojima će oživjeti svoj lik. Tu nastaje proces stvaranja uloge. Ovo je ujedno proces koji je individualan, iako je možda taj lik postavljen na scenu bezbroj puta, jer svaki glumac stvara svoju partituru radnji i umjetničkih postupaka kojima će kreirati svoj lik unutar predstave. Napominjem opet, ovaj proces je individualan jer upravo tu leži razlika između glumca koji je obični prenositelj autorove ideje lika i glumca kao aktivnog i ravnopravnog suradnika u ovom kreativnom procesu. Da, stvaranje uloge je apsolutno kreativni proces kojim glumac može istaknuti nešto od lika što autor možda nije naglasio, ili nije stavio pažnju na to. Glumac sada ima tu moć da neke karakteristike promijeni, prilagodi, doda. Ali, sve u skladu s idejom predstave. Jedino tako lik kroz ostvarenu ulogu, može biti dio cjeline.

FIZIČKI IZGLED, GOVOR, VANJSKE KARAKTERISTIKE

Glumac ne može pobjeći od svog tijela, od onih karakteristika koje ga čine prepoznatljivim i na kraju krajeva, drukčijim od drugih. Naravno, glumac treba znati sve svoje mogućnosti i nemogućnosti i znati kako ih iskoristiti. Moj fizički izgled dijelom već igra u korist Milinog lika. Zbog plave kose i svijetle puti djelujem nježno, što je jedna od velikih Milinih karakteristika. Naravno da se njena nježnost neće pokazati samo kroz fizički izgled, već i kroz radnje i reakcije, ali je ovo definitivno dobra polazna točka.

Prva stvar kojom sam se počela „igrati“ i istraživati bio je Milin govor i boja glasa. Tako sam na probama tražila odgovarajuću nijansu. Svoju prirodnu lagu sam malo povicila kako bih dobila nježniji, pjevniji ton. Rečenice koje izlaze iz mojih usta su ponekad isprekidane s uzdasima i tihim smijehom koji označavaju Milinu nesigurnost. Užurbano govori kada je uzbuđena i tada ta njena nesigurnost najviše i dolazi do izražaja. Kao glumica, kada sam u ulozi Mile, zamišljam da sve ovo što pričam govorim prijateljicama. Svaki put prije izvedbe samoj sebi kažem „idemo im ispričati našu priču“ i tako se obraćam osobama

---

²³K.S.Stanislavski: *Besede*, Utopija, Beograd, 2002., str.119

kojima vjerujem. Bilo u publici deset osoba ili 200, svi oni su u ulozi mojih najužih prijateljica kojima pripovijedam svoju priču. I zato pogledom tražim njihove oči, obraćam im se onako kako se na kavi prijateljica obraća svojoj prijateljici.

Način govora, pa čak i sama nijansa glasa, najviše se kristalizirao kroz izvedbe. Prvi put kad se predstavim njenim imenom, kad me prvi put publika vidi i način na koji publika reagira kad samo izgovorim „Mila“ tim određenim tonom, vidim da je na neki način točan. Poput pogođenog tona u glazbi, jer publika reagira toplim smijehom. Ono što sam rekla nije ni malo smiješno, to je samo njeno ime, ali ime koje označava da je nešto drago, dobro, nježno u spoju s mojim izgledom i bojom glasa, predstavlja točnu kombinaciju.

Redatelj i ja smo puno pričali o promjeni koja se dogodi u Milinom liku. To je onaj ključni trenutak u kojem se Mila „izbaci“ iz njenog obrasca ponašanja. To je trenutak kada Mila odluči dati svoje tijelo Gospodinu Doktoru kako bi spasila svoju obitelj i dobila novce koji im za to trebaju. Naravno, priprema za taj trenutak traje dugo, promjena ne dolazi sama od sebe, iz „vedra neba“, a mi smo na tome radili dugo, pomno razmišljajući. Od momenta kada se Milin život počinje komplicirati (iako ona to sebi ne priznaje) moje glumačko rješenje bilo je da pomalo mijenjam Milin način govora. Tako od one vrckave, brzoplete žene s početka, koja puno gestikulira, pogledom šara okolo, sve te elemente smanjujem, ali pomalo. Publika koja prati Milinu priču vjerojatno ne vidi te nijanse koje uvodim u Milu, sve do ključnog trenutka, kada je moj glas za cijelu jednu (moju osobnu) lagu spušten. Na području psihologije se u zadnjih par godina puno istraživalo o boji glasa te kako i zašto se mijenja. Boja glasa ima stalnu ali i promjenjivu sastavnicu. Stalna ovisi o organskim osobinama čovjeka, tj. nasljednim i stečenim anatomsko-fiziološkim karakteristikama, ali isto tako i o načinu uporabe organa za glasanje, na što utječe i kulturno okruženje. Promjenjiva sastavnica boje glasa odnosi se na izražajnu mogućnost govornika. Nadalje, o boji glasa prosuđuje se s biološkog, psihološkog, kulturnog, estetskog i patološkog stajališta, što potvrđuje koliko je ova karakteristika glasa složena, a opisi i definicije katkad i vrlo različiti. Mnogi znanstvenici sada mogu, samo uz pomoć sitnih frekvencijskih promjena u glasu, koje su vidljive na monitorima (i jako, jako istreniranom uhu) otkriti laž čak i u vrhunskih prevaranata. Naš slučaj ne ide tako daleko, ali sam definitivno iskoristila boju glasa i način govora kao pokazatelj promjene. U trenutku kojeg sam već napomenula kao ključni Milin trenutak, pogled sam fiksirala u jednu točku, malo iznad sebe, jer u tom trenutku Mila ne govori to svojoj prijateljici nego samoj sebi. Cijelo tijelo sam pomalo zgrčila, odajući tako napor koji se odvija unutar, a glas sam „spustila“. Spuštena dubina glasa u ovom slučaju, osim promjene, označava Milinu skrivenu tugu i patnju. Sada napokon dopušta mračnom dijelu sebe da izađe.

Kao glumica, odredila sam da je taj dio najiskreniji moment u kojem se Mila nalazi tijekom cijele predstave.

Redateljeva ideja bila je prikazati Ženu kroz četiri različite ženske priče, kroz četiri monologa. Kako se sve temelji na snažnom tekstu, odlučili smo se za što jednostavniju formu. Bitno je da na sceni dođe do izražaja glumica i njena priča. Upravo zbog toga sve je svedeno na minimalizam, na osnovnu naznaku: od scenografije imamo samo četiri stolca i dva stola, kostimi su za svaku ženu crna haljina (model i tkanina su birani, naravno, po liku), a svaka žena ima i torbicu u boji koja odgovara njenom karakteru. Svaka ima još i čarape te boje, ruž i lak za nokte. Zašto torba i ovi, za neke ljude, sitni znaci? Sve je to bilo pomno promišljeno s našom kostimografkinjom, Jasminom Pacek. Docentica Pacek je žena s puno iskustva, puno realiziranih predstava i vrlo je brzo shvatila „kod“ naše predstave, a to je – ne maskirati predstavu s puno elemenata koji odvlače pažnju. Svaki element koji je u predstavi mora imati svoje značenje, mora biti u funkciji lika. Odabrali smo žensku torbicu kao glavni rekvizit za svaku ženu jer postoji ono nepisano žensko pravilo: „što imaš u torbici govori o tome tko si“. I kod nas zaista jeste tako. Svaka žena ima u svojoj torbici tri stvari koje opisuju njenu osobnost. Svaka glumica je morala dobro razmisliti što je to što je ključno za njen lik.

Na temelju karakteristika lika koje sam postavila ranije, na temelju Miline životne priče i onoga što smatram da se dogodilo prije i poslije u njenom životu, zaključila sam da se u njenoj torbici nalazi test za trudnoću, novčanik u kojem ima 20 kuna i mala kutija gdje su tamponi. Test za trudnoću je kupila prije tri dana, ali još uvijek ga nema snage iskoristiti, boji se novog razočarenja. Tamponi su tu, uvijek prisutni, jer je već navikla da ju tijelo zna prevariti, a svoj ciklus ni sama ne može popratiti jer je jako nestalan, a novčanik koji koristi je tanki, bijeli, ofucani novčanik, od lažne kože, kojeg, uvijek kad otvara, otvara s dozom nade, kao da će nešto čarobno uči u njega dok ona ne gleda, ali kad zaviri u nj, shvati da je tamo samo onih 20 kuna koji je dobila kao kusur kad je kupovala test za trudnoću. Boja koja predstavlja Milu je ružičasta. Kad smo malo razmislili, upravo je ta boja sinonim za Milu. Ružičasta predstavlja blažu, manje „nasilnu“ crvenu boju. Dok crvena simbolizira akciju i strast, ružičasta stišava i smanjuje agresivnost. Ali obje boje predstavljaju ljubav, samo što crvena predstavlja strast, dok se ružičasta veže uz romantiku. Ružičasta i nastaje iz crvene miješanjem s bijelom, što će reći nastaje iz ljubavi s dozom nevinosti (bijelu boju u gotovo svim kulturama povezujemo s nevinošću, svadbom, veseljem i čistoćom). U našoj kulturi ružičasta predstavlja nježnost i ženstvenost, a ova nijansa koju smo odabrali za Milu dodaje još i karakteristiku sladunjavosti. Iako je Mila žena, u njoj je još uvijek prisutno djevojačko razmišljanje, a ružičasta boja se povezuje s djevojčicama još od malih nogu kada žensku

novorođenčad majke oblače u ružičaste kombinacije, a mušku u plave. To je stereotip kojim smo se i mi vodili, ne smatrajući stereotip kao nešto loše, nego kao znak prepoznavanja, znak povezivanja, što je vrlo bitno u kazalištu.

Milina ružičasta se pokazuje, osim u boji torbe, u boji čarapa koje nosi, na noktima i usnama. Čarape koje prekrivaju njene noge su guste, zimske čarape koje skrivaju njenu pravu kožu. A i boja na usnama i noktima nije napadna niti pretjerana, to su sve sitni znakovi koji mogu osobi, koja prvi put vidi Milu, podsvjesno dati do znanja da je Mila nježno biće koje želi pružiti ljubav i toplinu.

Haljina koju nosim kao glumica, a predstavlja dio Miline osobnosti, jednostavna je, ne strukirana haljina koja seže malo iznad koljena, a završava s laganim volanima. Bez rukava je, tako da otkriva ruke, ali ni malo nije vulgarna ili pretjerano otkrivajuća. Cipele su također u tom stilu – crne ravne cipele, balerinke, bez ikakvih dodataka. Sve u svemu, Mila je jednostavna, neupadljiva žena: lijepo, ali decentno obučena.

4. GLUMAC

„Glumac – to je snaga koja odražava život.“

K. S. Stanislavski

Godinu dana nakon premijere, moja uloga se ne prestaje razvijati. Glumac ima tu mogućnost, čak i privilegiju, da njegov posao uvijek može rasti. Na probama tražimo najbolja rješenja, neprekidno ponavljamo, utvrđujemo, povezujemo se s našim likom, s našom ulogom, a kroz izvedbe također učimo. One informacije koje smo na probama organizirali, na izvedbama nudimo publici i gledamo kako oni reagiraju. Što publika prepoznaje kao poznate cjeline, što prihvaća, što ne, kako shvaća smisao koji želimo prenijeti. I baš u tom procesu izvedbi dogodile su se neke promjene. Neke od njih potaknuo je redatelj, gledajući izvana, a neke smo promjene uvele mi, glumice, u naše izvedbe. To su laičkom oku sitne promjene, pa će neki gledatelj, koji je možda gledao prvu izvedbu i nakon toga petnaestu, reći da smo bolje uigrane. I da, to je istina. Kao glumica unutar predstave shvatila sam koliko druge glumice utječu na mene, ali i ja na njih. Iako svaka iznosi svoju priču, ne možemo pobjeći od činjenice da smo tamo zajedno, da dijelimo isti prostor, makar su nam likovi na različitim životnim mjestima. Slušati. Međusobno slušanje je postalo izuzetno bitan faktor u našim izvedbama jer aktivno slušanje drugih žena potiče na sudjelovanje u njihovim pričama. A sudjelovanje znači da se stalno nešto događa na sceni, da stalno postoji reakcija na akciju. Budnost svake glumice na sceni se povećala. Likovi nisu otišli od svoje osnovne, glavne radnje, ali svakom izvedbom rastu i nešto malo u nama se mijenja. Stanislavski je rekao: „Kao što vi, glumac, za svaku ulogu i svaki njen odlomak morate imati pravilan osjećaj, to jest morate utvrditi niz istinitih zadataka i samo ćete tako, pomoću svog pravilnog osjećanja, naći i pravilnu radnju, tako isto će pravilan hod i gest doći jedino kad je sve vaše stvaralačko biće lako i jednostavno potčinjeno ritmu cijele predstave, to jest vaše zbližavanje sa svim licima u predstavi neće biti zbližavanje sa vama poznatim ljudima, prijatnim ili neprijatnim, već sva lica zajedno u predstavi bit će za vas samo ono što jesu u svojim ulogama“.²⁴ I mislim da nam se igranjem upravo to događa. Spajaju se dvije komponente: glumci i uloge, a spajaju se i glumice i uloge na sceni i zato se kroz svaku predstavu događa ono čemu težimo – istinski život na sceni.

Autor predstave Želimir Periš dva puta je imao do sada priliku gledati našu predstavu.

---

²⁴K.S.Stanislavski: *Besede*, Utopija, Beograd, 2002., str.149

Nije mogao sakriti oduševljenje i zato smo beskrajno sretni. U jednom razgovoru s njim pitala sam ga što je osjećao gledajući u našim interpretacijama likove koje je on osmislio, zapisao i oživio na papiru u našim interpretacijama? Jesmo li otišli daleko od njegovih zamisli ili smo pak pogodili? Prvo se toplo nasmiješio. „Kako koji“, počeo je polako, „Mila je ista i fizički i psihološki, Irena je također ista, iako malo manje nego što je Mila ista, ali to je ona, da. Sara je skroz drukčija žena od one koju sam ja zamislio. Moja je plačljiva intelektualka, a vaša je vamp žena. Lidija jest žena koju sam zapisao, samo joj je ton drukčiji od mog. U mojoj glavi njen ton je bio puno, puno rezigniraniji, a vaša je puno dramatičnija.“ To potvrđuje moje mišljenje da glumac nije i ne treba biti samo prenositelj autorovih ideja. Negdje će nam se ideje poklopiti, a negdje će se malo razići, a sve to ovisi o nizu faktora: glumcu, datim okolnostima, ideji predstave, o drami, izvedbi... Periš napominje kako mu sva ova odskakanja od njegovih ideja ni malo ne smetaju jer su to nijanse u izvedbi, u materijalizaciji, a bitno je ono što se prenosi – osjećaj i ideja.

5. ISPOVJEDNI TEATAR

Kako smo i zašto došli na ideju da naša predstava bude ispovjednog karaktera? Da bih vam to objasnila moram krenuti od samog početka – od teksta.

Kazališni tekst sastoji se, kako napominje Anne Ubersfeld u knjizi *Čitanje pozorišta*, od dva različita, ali nerazdvojna dijela. To su dijalog i didaskalija. Za kazališni tekst nije bitan samo dijalog, već i didaskalije koje zapravo određuju kontekst komunikacije. Ako je dijalog izraz govora lika, onda su didaskalije izraz govora pisca. Pisac didaskalijama imenuje lica, pokazuje tko kada govori, nekad i više; mjesto na kojem govori, kako govori: određuje geste i radnje lica... Samim time pisac u kazališnom tekstu ne govori direktno u svoje ime, već piše kako bi netko drugi govorio umjesto njega. Anne Ubersfeld napominje kako samim time kazališni tekst ne može biti ispovijest, čak ni kao izraz piščeve ličnosti ili njegovih osjećaja ili problema, jer su svi „*subjektivni aspekti namjerno prepušteni drugim ustima*“.²⁵

Druga stvar koju ova profesorica teatrologije i direktorica Sveučilišta Sorbonne govori jest da je kazališni tekst prepun „praznina“ u kojima se nalazi prostor za tekst režije. To su dijelovi koji često nisu u detalje opisani tako da ostavljaju mjesta za redatelja, ali i scenografa i druge sudionike predstave, da pronađu svoj izraz i ispišu svoje retke.

A sada da se vratim na *Mučenice* koje, sa sigurnošću možemo reći, nije kazališni tekst. Nije pisan kao takav jer nema dijaloga i didaskalija. Nije pisan ni kao roman jer je roman književna vrsta koja je najopsežniji i najsloženiji prozni oblik u kojemu pripovjedač niže brojne događaje, likove, opise te prikazuje društvo kao cjelinu. Mogli bismo reći da su *Mučenice* zbirka priča koju smo mi odlučili pretvoriti u dramski tekst. Što će reći, mi smo same pronašle dijalog i didaskalije. A proizašao je „prazan“ prostor o kojem govori Anne Ubersfeld u kojem smo pronašli tekst režije. Počela je nastajati predstava. Svaka priča u *Mučenicama* zvuči kao da je nastala od samih ličnosti, a ne iz pera pisca. Svaka je ličnost živa. Pa čak i one povijesne ličnosti, za koje znamo da su postojale i čije su priče svima dobro znane, čitajući *Mučenice* stečemo dojam da je upravo ovo njihova istinita priča. Da je Marija, prije nego što je rodila Isusa, trpjela strašne nepravde i zlostavljanja od Josipa, da je Penelopa imala srce puno strasti prema drugom muškarcu prije nego što se Odisej vratio, da je Marie Curie sigurno prolazila pakao kao žena u muškom svijetu i još k tome zaljubljena u ženu... Sve te priče kao da su tek nedavno nađeni dokumenti u kojima su zabilježene istiniti događaji. Svaka je žena nošena svojom slobodnom ljudskom individualnošću u kojoj ona djeluje kao

---

²⁵Anne Ubersfeld: *Čitanje pozorišta*, Kultura, Beograd, 1982., str.18

emotivni pokretač. Svaka je žena dramski karakter i svaka od njih je očitovanje piščeve želje i namjere da obrani Ženu. Svakoj je to nadcilj. Baš zbog toga što one žive svoj vlastiti život, nametnule su ispovjedni karakter predstave. Bilo je to jedino logično. Samo smo pratili njih, likove, žene. Njihova volja nas je dovela do ove forme koja se sama izazvala u nama. Naša interpretacija je dobila život iz samog impulsa kojeg proizvodi svaki lik, a to je da bude živa i djelatna na sceni, da ispriča svoju priču. „Predstavu čini skupina verbalnih i neverbalnih znakova“²⁶, to je spoj likova (koji predstavljaju ljudska bića) i postojanje prostora u kojem su ta bića prisutna. Aktivnost ljudskih bića događa se u prostoru i stvara između njih i između gledatelja trodimenzionalni odnos. Ako se stvara odnos, znači da se događa neka vrsta komunikacije. Glumac pušta da lik govori kroz njega, a obraća se publici. Publika emotivno reagira na ono što glumac i predstava poručuju, i reakcija publike je zapravo odgovor. Jer publika nije pasivna u tom odnosu. Publika je jedno biće i svi gledatelji u publici utječu jedni na druge. Mi glumci na sceni možemo shvatiti je li naša poruka prenesena i kako je primljena (ili odbijena) jer publika se ili identificira ili se distancira. Publika koja dolazi na kazališnu predstavu treba biti svjesna da je predstava aktivnost, iako gledatelji „samo“ sjede u gledalištu. Zapravo se događa toliko toga: predstava traži intelektualno i psihičko ulaganje publike, a upravo zbog toga, ako je poruka u publici dobro primljena, dogodit će se i emotivna funkcija.

Igrajući ovu predstavu mi često čujemo publiku kako reagira, kao da zaborave na nepisana kazališna pravila po kojima ne smiju komentirati, pa dok su glumci na sceni ne bi trebali govoriti niti dobacivati jer događa se upravo to: mnoge gledatelje ponese ova forma ispovjednog karaktera i oni nama odgovaraju. Vrlo je zanimljivo kad se tako nešto dogodi i nama glumicama je iznimno drago zbog toga jer to znači da nije samo prenesena poruka u publiku, nego je publika navedena na radnju. To čini upravo ispovjedni karakter predstave jer se stvori atmosfera intime, kao da se žene nalaze na kavi, na sastanku, na kojem govore svoje probleme, a publika je prijateljica koja sluša i reagira. Stvara se povezanost. A opet, ne smijemo zaboraviti na drugu riječ koja stoji uz bok onom *ispovjednom*, a to je *teatar*. Jer da, ipak je to kazalište. I podsvjesno, publika to zna. Iako je sve što je prisutno na sceni konkretna stvarnost, iako je ono što mi pričamo blisko mnogim, mnogim ljudima, iako mi kao lica nismo dovedeni u sumnju, ipak je sve to irealno. Iako mi počinjemo predstavu sjedeći među svim tim ženama, dijeleći njihove stolice, mi kasnije prelazimo na scenu, dajući do znanja da nas ipak razdvaja neka nevidljiva ograda. I iako gledatelj sve to shvaća, on ne prestaje u tome

---

²⁶Ibid. str.24

sudjelovati, imajući svijest o poštovanju prema teatru. Zato pušta glumce da ga odvedu u taj irealni svijet. Ispovjedni ton naše predstave neminovno djeluje na gledatelja i upliće ga u proces. On razmišlja o događajima koji su stavljeni pred njega, a ti događaji bacaju svjetlost na neke konkretne probleme koje gledatelj ima u svom životu. Možda čak iste one koje naše likovi imaju. I tako identifikacija i distanca igraju zajedno i nastaje ispovjedni teatar. Ovo je predstava kojom smo probali aktivirati ne samo maštu publike već i njihovu svijest. Mi želimo udružiti uživanje i razmišljanje. A po reakciji publike često vidimo da u tome uspjevamo. I to je ono što nas čini punima. To je ono što nas čini glumcima.

6. ZAKLJUČAK

Sažeti proces rada na predstavi nije ništa lakši no sažeti proces rada na Akademiji. Moje školovanje nije trajalo samo pet godina, kao što ni proces razvoja ove predstave nije bio samo mjesec i pol dana na probama. Razvoj se događa stalno. Tako se i mijenjaju neke stvari, moja razmišljanja, moj rad, moja percepcija.

Uz ovu sam predstavu još jednom odrasla, još jednom sazrela i to na sasvim drukčiji način nego kroz neku drugu predstavu. Osjetila sam publiku više nego u bilo kojoj drugoj predstavi koju igram. Osjetila sam kako ona diše, kroz formu ispovjednog teatra osjetila sam kako im prići bliže, kako ih „pogoditi“ intimnije i izravnije, jer ipak, oči su čovjekov najizražajniji prenositelj poruke. Pogled, koji otkriva više nego što riječi daju, ono je što me približava svakom gledatelju. A još je ljepše vidjeti njihov pogled, kao odgovor na moj. Vidjeti kako mi daju podršku dok sam na sceni. Jer publika dok gleda predstavu ne analizira, ona ju proživljava. Igrajući ovu predstavu spoznala sam da je naš cilj odvojiti publiku od neposrednih okolnosti i uvesti ih u fiktivni svijet. Svijet, koji će im pružiti drukčiju realnost, ali opet istinu.

Uz ovu sam predstavu tragala za istinom na sasvim drukčiji način. Bio je tu tekst, da, koji je bio toliko živ da se činilo kao da ga je sama Mila pisala, ali bio je tu i autor na raspolaganju. Čitajući njegove intervjuje, na kraju krajeva i iz samog razgovora s njim, otkrivajući kako on razmišlja i što želi, polako su kockice sjedale na svoje mjesto. Istina se slagala u priču o Mili. Bila ona zaista istinita ili ne, ona je postala istinita za mene, ali i za publiku. Pisac ima tu moć da uđe u živote, u osobnosti, da proдре u životne i emotivne situacije likova. Želimir Periš je stvorio ispovjedi koje nisu njegove vlastite, ipak tako spretno da je uspio postići dojam kao da su priče pisale te žene same. I ne samo to, on je stvorio djelo koje iskreno želi govoriti o nepravdi. Djelo koje sa sobom nosi veliku moć i odgovornost. Preuzevši njegove riječi, preuzele smo i tu odgovornost na sebe. Nastavile smo širiti njegove poruke. Ali i stvarati svoje.

Vjerujem da živimo u ciklusu, vječnom krugu i da je sve povezano. Svi mi imamo svoju priču koja može biti i nečija tuđa priča, ali ju svatko proživljava na svoj način i naše se priče negdje dotiču, s nekim ljudima više, s nekima manje, ali smo na neki način povezani. Isto to vrijedi i za kazalište - mjesto gdje se igraju i pričaju priče. Autor je povezan s glumcem preko lika kojeg je stvorio da bi ispričao događaj, jer glumac stvara i organizira radnje kako bi izgradio ulogu pomoću tih likova, a uloga je dio cjeline koju nazivamo

predstava koja se nudi publici kao oživotvorena priča, skup informacija sa značenjem i smislom. Glumac, koji je ostvario ulogu sredstvo je komunikacije stvorenog djela s publikom. Netko iz publike ima priču čiju će ljepotu prepoznati pisac i tako postati autor i na taj način postaviti još jedno zrcalo čovjekove prirode. Svi mi utječemo jedni na druge u tom vječnom krugu. „*Umjetnik je snaga, koja prikazuje svu skrivenu prirodu i pojave ljudima, koji nemaju sposobnost samostalno vidjeti to duhovno bogatstvo*“²⁷

Ovom predstavom svaki put otkrivam nove zadatke iako svaki put pričam istu priču, ali znam da nema granice u radu i usavršavanju u ulozi jer znam da je svačiji život, ljudski život, vječni partner i autor moje uloge i da se oni odražavaju u njoj.

---

²⁷K.S.Stanislavski: *Besede*, Utopija, Beograd, 2002., str.37

7. POPIS LITERATURE

1. Boro Stjepanović: *Gluma III; Igra*, Sterijinopozorje, Novi Sad, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, 2005.
2. Boro Stjepanović: *Gluma II; Radnja*, Sterijinopozorje, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, 2005.
3. AnneUbersfeld: *Čitanje pozorišta*, GRO „Kultura“, Beograd, 1985.
4. K.S. Stanislavski: *Besede*, Utopija, Beograd, 2002.
5. Skupina autora: *Radanje moderne književnosti; Drama*, Nolit, Beograd, 1975.
6. Želimir Periš: *Mučenice*, Algoritam, Zagreb, 2014.
7. Internet: <http://medus.hr.lin6.c-a.hr/?p=361>
8. Mihail Čehov: *Glumcu; O tehničari glume*, Hrvatski centar ITI-UNESCO, Zagreb, 2004.